

Верховний
Суд

Методи та підходи до тлумачення норм права в судовій практиці: між суддівською стриманістю та судовим активізмом

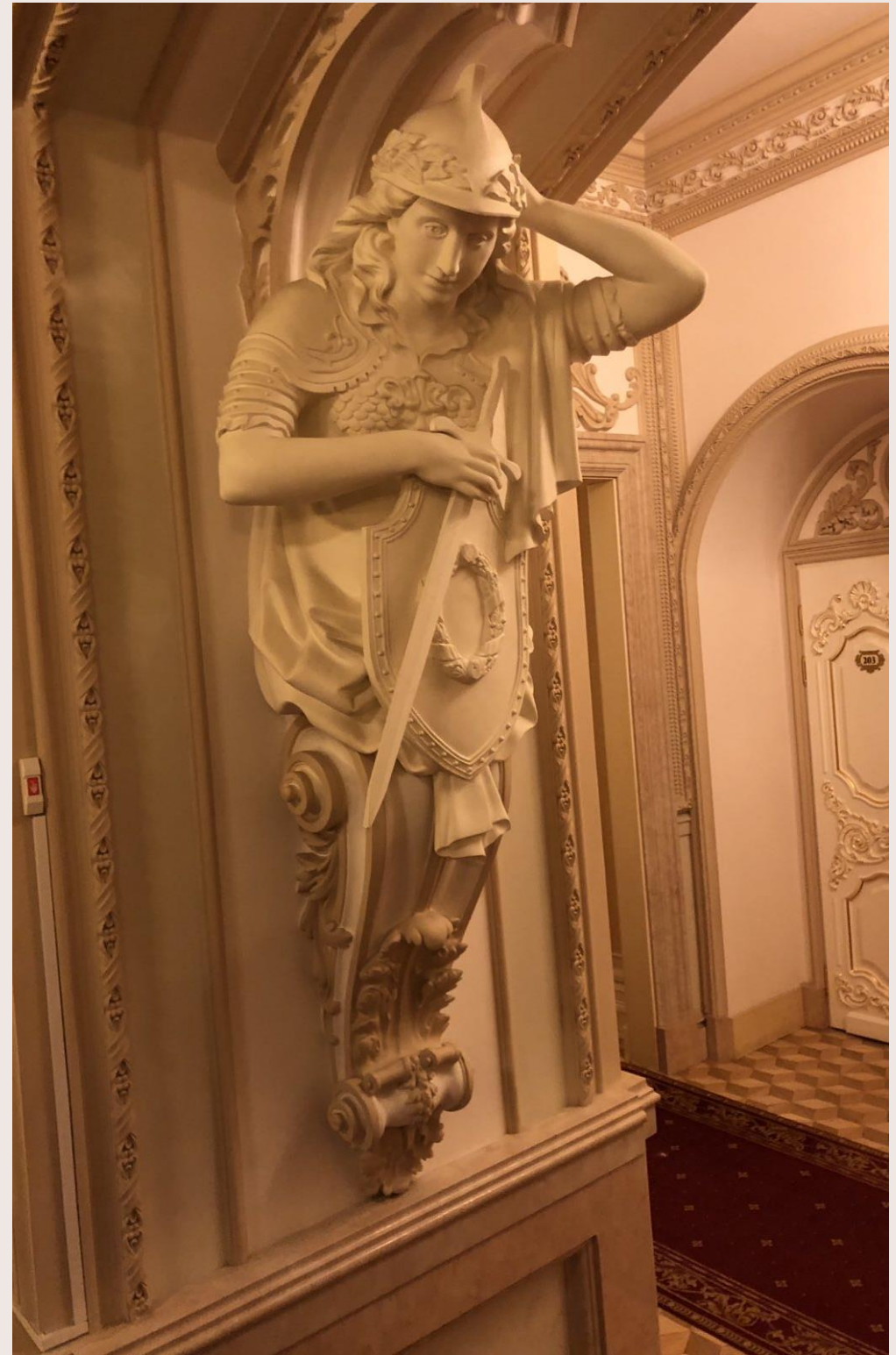
Олена Кібенко,
суддя Верховного Суду

3 липня 2026 року

Літня школа професійного розвитку «Загальнотеоретичне
правознавство та юридична практика: золотий перетин
взаємодії»

План:

1. Рефлексії щодо процесу ухвалення судового рішення – коли і як суддя тлумачить право?
2. Сучасні методи тлумачення.
3. Що таке судовий активізм та судова стриманість?
4. Правова визначеність та перспективна дія висновку ВС.
5. Приклади тлумачення у практиці ВС (розбір кейсів)

Як суддя ухвалює рішення?

«Відхід від махрового позитивізму»

Що створює право:
закон чи судове рішення?

Класичні методи тлумачення

Метод	Питання судді
Текстуальний (чесне читання) Системний	Що написано? Як ця норма працює разом з іншими? Як національна норма співвідноситься з ЄКПЛ та рішеннями ЄСПЛ?
Історичний	Що мав на увазі законодавець у момент прийняття?
За результатом	Чи приводить застосування цієї норми до зрозумілого (справедливого, «правильного») результату
Цільовий	Для чого ця норма існує?
Конституційний	Як норма пов'язана з положеннями Конституції?
Порівняльний	Як це питання вирішують інші правові системи?

Тлумачення: як суд шукає джерела?

Джерела для тлумачення – це докази, які мають надати сторони, чи суд має самостійно їх відшукувати?

- закони та судова практика інших країн;
- парламентські матеріали
- звіти державних органів (проблеми із застосуваннями норми права)
- доктрина (наукові публікації)

Теорії «самозбереження» Верховного Суду як інституції (США)

- Механізм «самозахисту» Верховного Суду як інституції (відмова від такого застосування норми, яке не буде сприйнято суспільством чи іншими гілками влади позитивно, що становитиме загрозу для існування судової гілки влади)
- Свідоме ухилення від вирішення гострого питання через тлумачення процесуальних норм – як-от неналежний спосіб захисту, відсутність порушеного права (чи потрібні такі інститути взагалі?)

Що таке судовий активізм?

Що таке судовий активізм?

Все те, що виходить за рамки
текстуального (буквального)
тлумачення норми

Вікіпедія

- Артур Шлезінгер-молодший ввів термін «судовий активізм», використавши його в роботі «Верховний Суд: 1947», що була надрукована в журналі " Fortune" у січні 1947 р.
- Юридичний словник Блека визначає судовий активізм як «філософію прийняття судового рішення, за якої судді, серед інших чинників, керуються своїми особистими уявленнями про державну політику при прийнятті своїх рішень»
- Більшість людей використовує термін «судовий активізм», щоб позначити рішення, які вони не люблять
- Суддя Верховного суду США Ентоні Кеннеді сказав, що, «активістський суд — це суд, що приймає рішення, які вам не подобаються».

Переваги (Аргументи «За»)

- **Захист прав меншин:** слугує запобіжником від "тиранії більшості", захищаючи фундаментальні права, навіть якщо вони не популярні серед суспільства чи політиків.
- **Гнучкість права:** допомагає правовій системі встигати за швидким розвитком технологій та соціальними змінами.
- **Відновлення справедливості:** дозволяє виправляти неконституційні, недосконалі, застарілі або несправедливі, дискримінаційні закони.

Недоліки та ризики (Аргументи «Проти»)

- **Порушення поділу влади:** критики зазначають, що суди перебирають на себе функції парламенту (який має виключне право створювати закони).
- **Невиборність суддів:** судді не є політичними фігурами, яким виборці делегували право приймати політичні рішення, створювати обов'язкові для них правила.
- **Непередбачуваність рішень:** створює ризик правової невизначеності, коли громадяни та бізнес не можуть планувати свою правомірну поведінку, бо правила змінюються.

Рішення суду, у яких він по суті створює нову правову норму (судова правотворчість)

Дилема:
суд тлумачить право чи створює його?

Різновиди судового активізму

- Створення судом нової норми (особисті міркування та висновки суддів – майже не існує в чистому вигляді);
- Застосування способів тлумачення норми, які істотно змінюють її зміст, звужують чи розширюють дію;
- Тлумачення існуючої норми всупереч її буквальному змісту (“reading down”);
- Застосування аналогії закону, права;
- Застосування доктрин, принципів, концепцій;
- Застосування іноземного права за аналогією.

Судовий активізм vs судова стриманість

Чи не перебирає на себе суддя повноваження законодавця?

Судовий активізм vs судова стриманість

Чи не перебирає на себе суддя повноваження законодавця?

Судовий активізм часто викликаний не бажанням суду «захопити законодавчу владу», втрутитися в політичну сферу, а **неналежною якістю закону**, який правники тлумачать по-різному, або **прогалинами у законодавчому регулюванні**, які суд змушений закривати шляхом тлумачення закону, а по суті створенням нових правових норм, що є необхідним для вирішення спору

Судовий активізм vs судова стриманість

Чи не перебирає на себе суддя повноваження законодавця?

Інша причина активізму – несправедливість (ірраціональність) судового рішення, яке має бути ухвалене за умови “традиційного” застосування норми права (у судді “вмикається” механізм інтуїтивного відчуття справедливого рішення).

Підходи:

- 1) ухвалити законне, але несправедливе рішення;
- 2) написати заплутану мотивувальну частину (“щоб ніхто нічого не зрозумів”, “накидати побільше норм”), яка жодним чином не пояснює ухвалене рішення (резолютивну частину);
- 3) зрозуміти, які саме обставини викликали “відхилення” від справедливого рішення, та спробувати створити нову норму, яка б відображала особливості справи і ухвалене рішення.

Де межі між справедливістю та свавіллям?

Судовий активізм vs судова стриманість

Коли суддя має утриматися від створення нової норми?

- Коли люди вже напрацювали певне правило поведінки чи тлумачення норми права та слідуєть йому
- Коли потрібне нове регулювання, але воно має бути у вигляді кодексу законів з деталізованими нормами, виключеннями та запобіжниками, коли буде встановлений спеціальний порядок набуття чинності
- Коли існує гостра соціальна проблема - немає консенсусу в суспільстві, яка не може бути вирішена незначною за кількістю групою людей (тобто судом), потрібний тривалий політичний процес
- Питання вже знаходиться на розгляді парламенту (законодавця)
- Коли питання знаходиться далеко за межами звичайного суддівського досвіду

Lord Bingham (1997)

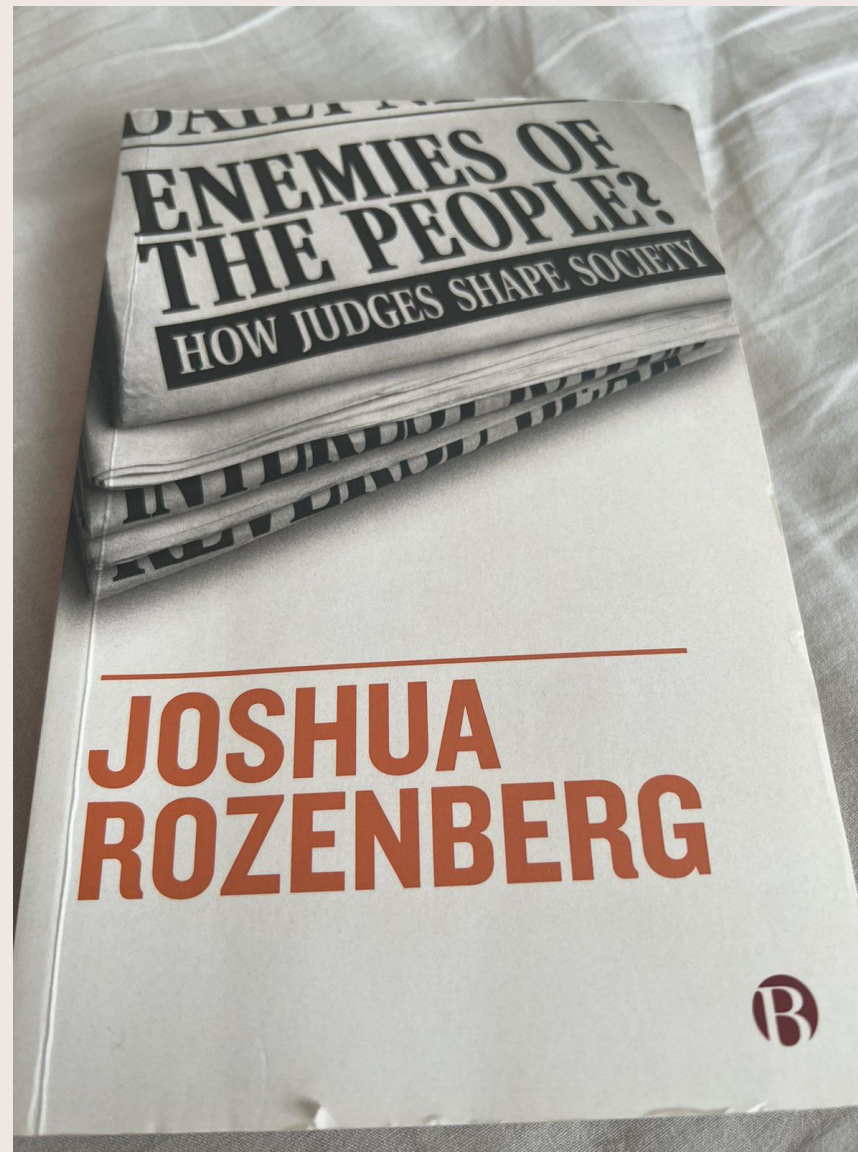
Судовий активізм vs судова стриманість

Я добре знаю всі правила, але завжди сумніваюся щодо їх меж.

Якщо б я дотримувався всіх правил, то жодне з ключових рішень суду під моїм авторством ніколи би не з'явилося на світ у тому вигляді, в якому ви їх знаєте

Lord Goff of Cheiveley (1993)

Судовий активізм vs судова стриманість: судді – вороги народу?

Правова визначеність vs розвиток права

Перспективна дія висновку ВС?

- ✓ Кібенко О.Р. Перспективна дія правового висновку (позиції) Верховного Суду: чи доцільно запровадити в Україні? <https://sud.ua/ru/news/blog/162411-perspektivna-diya-pravovogo-visnovku-pozitsiyi-verkhovnogo-sudu-chi-dotsilno-zaprovaditi-v-ukrayini>
- ✓ Крат В.І. Інтерв'ю ЗіБ https://zib.com.ua/ua/143235-dovira_suspilstva_do_sudovoi_vladi_vtrachaetsya_shvidko_a_zd.html
- ✓ Пільков К.М. Висновки Верховного Суду: формула висновку, його обов'язковість та механізм відступу https://www.lsej.org.ua/8_2023/46.pdf
- ✓ Ухвала КГС ВС від 19.05.2022 у справі № 522/22473/15-ц <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104896140> (передача на ВП ВС)
- ✓ Ухвала ККС від 07.03.2023 у справі № 761/13685/14-к (передача на ВП ВС) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109646051>

Правова визначеність vs розвиток права

Перспективна дія висновку ВС?

Ухвала Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 12 травня 2021 року у справі №663/267/19

...досвід інших держав указує на те, що в правових системах інших країн існує доктрина «Prospective Overruling», відповідно до якої вважається, що в окремих випадках суд може застосувати нове тлумачення, проголосивши, що в цілях правової стабільності воно буде застосовуватися виключно для майбутніх правовідносин.

Судовий активізм як поштовх для законодавця

Чому судовий активізм не є втручанням у повноваження парламенту?

Якщо законодавець не згоден з тлумаченням Верховного Суду він завжди може змінити ситуацію - ухваливши новий закон

УКРКАВА: постанова ВП ВС

Постанова ВП ВС від 02 липня 2019 року
Справа № 916/3006/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/83589983>

УКРКАВА

Стаття 88 Закону України «Про нотаріат»

Умови вчинення виконавчих написів

- Нотаріус вчиняє виконавчі написи, якщо подані документи підтверджують безспірність заборгованості або іншої відповідальності боржника перед стягувачем та за умови, що з дня виникнення права вимоги минуло **не більше трьох років**, а у відносинах між підприємствами, установами та організаціями - **не більше одного року**.
- Якщо для вимоги, за якою видається виконавчий напис, законом встановлено інший строк давності, виконавчий напис видається у межах цього строку.

УКРКАВА: постанова ВП ВС

- **34.** Загальна позовна давність встановлюється тривалістю у три роки ([стаття 257 ЦК України](#)). Строк для звернення до нотаріуса із заявою про вчинення виконавчого напису в контексті застосування положень [статті 88 Закону України «Про нотаріат»](#) безпосередньо пов'язаний із позовною давністю, встановленою [ЦК України](#). Фактично законом визначено, що строк для звернення до нотаріуса із заявою про вчинення виконавчого напису є таким самим, що й позовна давність для звернення до суду. Таким чином, різниця у правовій природі цих строків не має значення у цьому контексті.
- **35.** Тому і загальний строк для звернення до нотаріуса із заявою про вчинення виконавчого напису становить три роки.
- **36.** [Стаття 88 Закону «Про нотаріат»](#) містить різні строки для звернення до нотаріуса (три роки - у відносинах за участю громадян, і один рік - для відносин за участю підприємств, установ і організацій), оскільки на момент ухвалення Верховною Радою України цього закону діяв [Цивільний кодекс Української РСР 1963 року](#) (далі - [ЦК УРСР](#)), яким позовна давність визначалася залежно від суб'єктного складу сторін правовідносин, тобто три роки у відносинах за участю громадян і один рік у спорах за участю підприємств, установ і організацій. Після внесення змін до [ЦК УРСР](#) у 1995 році, а також після вступу у дію нового [Цивільного кодексу України](#) у 2004 році строки, встановлені у [статті 88 Закону України «Про нотаріат»](#), не були приведені у відповідність до позовної давності, яка вже стала визначатися залежно від сутності позовних вимог, а не за суб'єктною ознакою.

УКРКАВА: КСУ

РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ПЕРШИЙ СЕНАТ

у справі за конституційною скаргою Товариства з обмеженою відповідальністю „Укркава“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини першої статті 88 Закону України „Про нотаріат“

1 липня 2020 року

№ 7-р(І)/2020

Справа № 3-239/2019(5444/19)

УКРКАВА: окрема думка судді КСУ

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Литвинова О.М. стосовно Рішення Конституційного Суду України (Перший сенат) у справі за конституційною скаргою Товариства з обмеженою відповідальністю „Укркава“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини першої статті 88 Закону України „Про нотаріат“

УКРКАВА: окрема думка судді КСУ

Адресувавши суб'єктам правозастосування вказане трактування (тлумачення) положень Закону, Велика Палата Верховного Суду фактично змінила запроваджене Верховною Радою України нормативне регулювання умов вчинення нотаріусом виконавчих написів у частині визначення строків у межах яких вчиняється така нотаріальна дія, а саме диференціацію цих строків залежно від суб'єктного складу учасників правовідносин. Таким чином, Велика Палата Верховного Суду втрутилась у сферу виключної конституційної компетенції законодавця всупереч приписам частини другої статті 6, частини другої статті 19 Конституції України.

Отже, є підстави стверджувати, що Велика Палата Верховного Суду у постанові від 2 липня 2019 року застосувала положення частини першої статті 88 Закону, витлумачивши їх у спосіб, що не відповідає Конституції України.

УКРКАВА: дисциплінарна відповідальність

Ухвала Другої Дисциплінарної палати ВРП від 21 вересня 2020 року про відмову у відкритті дисциплінарної справи щодо суддів ВП ВС

УКРКАВА: зміна закону

Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про нотаріат” щодо усунення законодавчих колізій та прогалин” від 14.07.2020

Стаття 88. Умови вчинення виконавчих написів

Нотаріус вчиняє виконавчі написи, якщо подані документи підтверджують безспірність заборгованості або іншої відповідальності боржника перед стягувачем та за умови, що з дня виникнення права вимоги минуло **не більше трьох років**.

Пояснювальна записка до законопроекту: **неналежна якість чинного Закону України “Про нотаріат” викликана його невідповідністю Цивільному кодексу в окремих частинах.**

УКРКАВА: ЄСПЛ

Справа «ТОВ «Укркава» проти України» (Заява № 10233/20)

СТРАСБУРГ

06 лютого 2025 року

ОСТАТОЧНЕ

06/05/2025

УКРКАВА: ЄСПЛ

47. Підприємство-заявник було незадоволене тим фактом, що Велика Палата Верховного Суду пішла далі та по-новому розтлумачила [частину першу](#) статті 88 Закону України «Про нотаріат» щодо різниці строків для фізичних та юридичних осіб. Велика Палата Верховного Суду вирішила, що строк мав бути однаковим, хоча стаття 88 була чіткою та однозначною щодо цього: якщо сторонами провадження були юридичні особи, строк становив один рік, тоді як у всіх інших випадках строк становив три роки.

Суд зауважує, що частина перша статті 88 Закону України «Про нотаріат» не дає можливості для тлумачення тривалості відповідного строку, оскільки як підприємство-заявник, так і банк були юридичними особами. Цей висновок також підтвердив Конституційний Суд України, який встановив, що частина перша статті 88 Закону України «Про нотаріат» була конституційною і виключала можливість її довільного трактування (див. [пункт 17](#)). Крім того, сторони не припускали, що існували різні тлумачення цього положення до постанови Великої Палати Верховного Суду від 02 липня 2019 року. **За цих обставин і з огляду на чіткий текст закону оскаржувана зміна тлумачення більше нагадувала поправку до закону, аніж врегулювання розбіжностей у судовій практиці.**

УКРКАВА: ЄСПЛ

Уряд стверджував, що постанова у справі підприємства-заявника мала корисний наслідок, ініціювавши внесення змін до Закону України «Про нотаріат». Проте, беручи до уваги розподіл повноважень між Верховною Радою України і судовою владою, а також між різними судовими органами, як це передбачено українським законодавством, Суд не може підтримати ідею, що відмова вищого судового органу загальної юрисдикції України застосувати визнаний Конституційним Судом України однозначним і таким, що виключає можливість його довільного трактування, закон, була законним засобом спонукати законодавця до внесення до нього змін.

УКРКАВА: ЄСПЛ

48. ...

Велика Палата Верховного Суду не згадала будь-які серйозні несприятливі наслідки, які виникли, незважаючи на існування різних строків протягом понад двох десятиліть, для обґрунтування такої радикальної зміни тлумачення, як оскаржуване у цій справі. Насправді її позиція не вбачається такою, яку одностайно або переважно підтримала більшість науковців у галузі права (див. [пункти 11](#), [40](#) і [41](#)). Верховний Суд також не розглянув наслідки свого нового тлумачення щодо існуючих ситуацій і, таким чином, юридичної визначеності.

УКРКАВА: дисциплінарна відповідальність

Ухвала Першої Дисциплінарної палати ВРП від 13.10.2025
про відмову у відкритті дисциплінарної справи щодо судді
Кібенко О.Р.

Справа про «вузьке-широке»

Великої Палати Верховного Суду у справі № 288/1158/16-к від 3 липня 2019 року щодо тлумачення ч. 1 ст. 263 КК України («незаконне поводження зі зброєю»).

Приклад судової стриманості

Справа про «вузьке-широке»

Захист стверджував, що особу не можна притягати до кримінальної відповідальності за ст. 263 КК, оскільки в Україні на той момент не існувало спеціального закону про цивільний обіг зброї. Порядок отримання дозволів визначався лише підзаконними актами МВС. Отже, на думку захисту, вимога статті про «передбачений законом дозвіл» не могла бути виконана.

Позиція ККС та Великої Палати

Велика Палата погодилася з раніше висловленою позицією Касаційного кримінального суду:

- слово «закон» у ч. 1 ст. 263 КК слід розуміти не вузько (лише як акт Верховної Ради), а ширше — як систему законодавства, яка включає й підзаконні нормативні акти;
- тому дозвіл на зброю може бути передбачений не лише законом, а й підзаконним нормативним актом;
- відсутність окремого закону про зброю не означає, що кримінальна відповідальність за незаконне поводження зі зброєю не може наставати.

Справа про цивільну конфіскацію (ч.3 ст. 228 ЦК)

19 грудня 2025 року Об'єднана палата Касаційного господарського суду, що діє у складі Верховного Суду, прийняла [постанову у справі № 922/3456/23](#), якою фактично завершила тривалу дискусію в судовій практиці щодо змісту та меж застосування ч. 3 ст. 228 [Цивільного кодексу України](#).

Йдеться про одну з найбільш дискусійних норм цивільного законодавства, яка передбачає стягнення в дохід держави всього отриманого за правочином, вчиненим із метою, що завідомо суперечить інтересам держави і суспільства.

Юрліга

Справа про цивільну конфіскацію (ч.3 ст. 228 ЦК)

При визначенні підстав для застосування ч. 3 ст. 228 ЦК України, яка містить санкцію конфіскаційного характеру, не властиву нормам цивільного законодавства, і яка несе в собі високі ризики втручання держави в право власності приватних осіб, суд має враховувати критерії, визначені ЄСПЛ, щодо пропорційності покарання (конфіскації без вироку суду) та можливості обрання менш обтяжливого заходу для винної сторони правочину (двосторонньої реституції, стягнення збитків, штрафу тощо).

Суд фактично імплементував у національну практику підхід ЄСПЛ щодо non-conviction based confiscation, наголосивши, що механічне застосування норми без аналізу конкретних обставин справи є неприпустимим.

Юрліга

Справа про цивільну конфіскацію (ч.3 ст. 228 ЦК)

Звичайні порушення господарського чи конкурентного законодавства не тягнуть за собою застосування ч. 3 ст. 228 ЦК

Судовий збір при оскарженні постанов у справах про адміністративні правопорушення (“справа водіїв”)

- Постанова ВП ВС від 18.03.2020 року у справі № 543/775/17
- <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88952415>
- Водіїв «змусили» платити судовий збір за оскарження постанови про адмінправопорушення

Судовий збір при оскарженні постанов у справах про адміністративні правопорушення

- Стаття 288 КУпАП: Особа, яка оскаржила постанову у справі про адміністративне правопорушення, **звільняється від сплати державного мита.**
- ВП ВС дійшла висновку, що поняття “судовий збір” та “державне мито” є різними і що пільги у цій категорії справ Законом України “Про судовий збір” не передбачені.
- Проект Закону України № 3424 “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо звільнення від сплати судового збору у зв’язку з оскарженням постанов у справах про адміністративні порушення” (зміни до статті 288 КУпАП та Закону України “Про судовий збір”).

Судовий збір при оскарженні постанов у справах про адміністративні правопорушення

Обґрунтування проєкту:

- Таким чином, можна зробити висновок, що за рахунок пересічних громадян **судді ВП ВС вирішили в котрий раз збільшити надходження до спеціального суддівського фонду держбюджету, за рахунок якого вони отримують свою заробітну плату.**
- Основною метою законопроекту є **усунення зазначеного вище несправедливого відношення до громадян і створення Верховним Судом штучних перепон у доступі до правосуддя.**
- Крім того, у випадку прийняття запропонованого проєкту, він сприятиме **зменшенню фінансових витрат суб'єктів владних повноважень (насамперед Національної поліції), пов'язаних з обов'язком сплати судового збору, під час подання апеляційних скарг на рішення адміністративних судів першої інстанції.**

04.05.2020 проєкт одержано ВРУ, 02.09.2020 прийнято за основу, 03.11.2020 розгляд відкладено (очікує на друге читання).

УКРІНКОМ

Постанова ВП ВС від 10 грудня 2019 року №925/698/16
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87393947>

257. Скасування судом або визнання неправомірним (незаконним) рішення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб про запровадження тимчасової адміністрації чи початок процедури ліквідації банку **не означає автоматичного припинення управління банком Фондом.**

258. Управління банком Фондом у такому разі припиняється лише після прийняття НБУ рішення про визнання діяльності банку такою, що відповідає законодавству, відновлення банківської ліцензії і повернення банку під нагляд НБУ.

259. Після запровадження Фондом у банку тимчасової адміністрації повноважний суб'єкт на управління банком та представництво банку визначається виключно Фондом відповідно до положень пункту 17 частини першої статті 2, статей 34, 37, 44, 48 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Окрема думка (9 суддів) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88103372>

УКРІНКОМ

ГО «Асоціація вкладників «Укрінбанк»:

«Звісно, ми глибоко засуджуємо ініціативу судді Пророка В.В., підтриману окремими його колегами з Великої Палати Верховного Суду, зайнятися політикою та наввипередки законодавця писати закони (у випадку урядового законопроекту № 2571 навіть передбачаючи їх майбутній зміст), огортаючи їх в форму судових рішень. Це зухвало підриває фундаментальні основи державного устрою та за рівнем правового нігілізму шокує навіть студентів початкових курсів, які встигли ознайомитися з базовими юридичними дисциплінами».

УКРІНКОМ: зміна законодавства

Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення деяких механізмів регулювання банківської діяльності № 2571-д дата реєстрації: 30.03.2020

Закон від 13.05.2020 № 590-IX (так званий “антиколомойський закон”).

Мораторій (Укрзалізниця)

Постанова ВС КГС від 25 червня 2021 року у справі № 910/22748/16
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97911830>

Суд не застосував норми, які встановлювали **мораторій на звернення стягнення на майно Укрзалізниці за боргами Донецької залізниці** (пункт 5 1 розділу III "Перехідні та прикінцеві положення" Закону від 23.02.2012 N 4442-VI, пункт 11 частини 1 статті 34 Закону від 02.06.2016 N 1404-VIII).

Втім, суд послався не тільки на Конституцію України, але й на низку інших законів, принципи, а також ЄКПЛ (тобто застосували системне тлумачення закону).

Окрема думка: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104019455>

Мораторій (Укрзалізниця)

Ухвала ВС КГС від 19.01.2022 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102854560> - справа № 910/22858/17 передана на ВП ВС для відступу

96. Більш того, колегія суддів не виключає можливості ухвалення судами України різних юрисдикцій рішень про незастосування норм законів щодо інших мораторіїв, враховуючи універсальність аргументації, висловленої у постанові Верховного Суду від 25.06.2021 у справі №910/22748/16, та рекомендації Моніторингового звіту, які в тому числі базуються на узагальненні існуючої практики ЄСПЛ щодо мораторіїв.

97. Відповідно до Моніторингового звіту загальна сума за виконавчими документами, які підпадають під дію різних мораторіїв, лише у 2020 році становила майже 145 млрд грн.

98. Верховний суд звертає увагу, що у випадку скасування мораторіїв у законодавчому порядку, держава мала би встановити певний перехідний період, застосувати низку юридичних запобіжників знищенню стратегічних підприємств, важливих з точки зору національної безпеки.

100. В умовах можливої відкритої агресії з боку Російської Федерації ризики, пов'язані з можливим припиненням господарської діяльності АТ "Укрзалізниця" як національного перевізника, можуть мати не лише економічні, але й військові наслідки, створювати загрозу для незалежності та суверенітету України, які також захищаються Конституцією України (ст.1), можуть послабити можливості України щодо захисту своєї території; тому ці ризики повинні бути ретельно оцінені у сукупності з іншими чинниками.

Постанова ВП ВС від 07.09.2022 – палата відступила від позиції щодо мораторію <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106841696>

Позовна давність щодо вимоги про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства п. 8 ч. 2 ст. 258 ЦК

Постанова ВС (палата для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС) від 14.09.2022 у справі № 909/298/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/106774315>

Окрема думка щодо тлумачення

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/106636468>

Позовна давність щодо вимоги про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства п. 8 ч. 2 ст. 258 ЦК (постанова)

- 6.9.Відповідно до пункту 8 частини другої [статті 258 ЦК України](#) позовна давність в один рік застосовується до вимог про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства.
- 6.10.Суд зауважує на тому, що частину другу [статті 258 ЦК України](#) було доповнено вищенаведеним пунктом [Законом України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю"](#), який набрав чинності 17.06.2018 та сфера застосування якого обмежується регламентацією правовідносин щодо правового статусу товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю, порядку їх створення, діяльності та припинення, прав та обов'язків їх учасників.
- 6.11.Отже, встановлення спеціальної позовної давності до вимог про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства у [Главі VIII "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю"](#), а також змістовне формулювання пункту 8 частини другої [статті 258 ЦК України](#), яке не містить тлумачення терміну "товариство", **ЛОГІЧНИМ Є ВИСНОВОК** щодо застосування спеціальної позовної давності в один рік саме щодо оскарження рішень загальних зборів товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю, а не юридичних осіб інших організаційно-правових форм та громадських об'єднань.

Позовна давність щодо вимоги про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства п. 8 ч. 2 ст. 258 ЦК (окрема думка)

Щодо правової визначеності, методу «чесного читання» та тлумачення норми всупереч її змісту

46. Зазначене вище унеможлиблює обмежувальне тлумачення положень п.8 ч.2 [ст.258 ЦК](#) в частині застосування скороченої позовної давності щодо вимог про оскарження рішень загальних зборів лише щодо ТОВ та ТДВ. Таке тлумачення є обмежувальним і не впливає зі змісту [ЦК](#) та інших законів. Фактично такий спосіб тлумачення є так званим тлумаченням **"всупереч змісту правової норми"**, яке може бути застосоване у виключних випадках і застосування якого щодо п.8 ч.2 [ст. 258 ЦК](#) не є виправданим. Таке звужувальне тлумачення викривлює зміст закону і порушує принцип верховенства права.

47. Верховний Суд при тлумаченні положень п.8 ч.2 [ст.258 ЦК](#) опирається на **метод «чесного читання закону»**, відповідно до якого суд, здійснюючи тлумачення норми, не повинний тлумачити норму не у повній відповідності до її змісту, вбачати в ній щось інше або взагалі заперечувати необхідність застосування такої норми права.

48. Латинський принцип «Causa omittitur pro omisso habendus est» означає, що пропущений випадок має вважатися таким, що пропущений навмисно. Той, хто застосовує закон, не може додавати до тексту те, чого там немає, оскільки, що не охоплено законом - законом не охоплено. Чого законодавець не включив до тексту закону - те слід вважати таким, що не включено до закону свідомо.

49. Встановлюючи підхід до тлумачення правових норм, ЄСПЛ у рішенні від 13.07.1995 у справі «Miloslavsky vs United Kingdom» (заява №18139/91), визначаючи зміст терміну «передбачений законом», сформулював наступну умову: положення національного законодавства повинні бути настільки ясними, зрозумілими і визначеними, щоб будь-яка людина, за необхідності скориставшись порадою юриста, могла б повністю зрозуміти зміст закону.

Фраудаторні правочини

Вперше вжито термін у постанові ВС (ОП КГС) від 07 грудня 2018 року у справі № 910/7547/17 (суддя-доповідач Пільков К.М.) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78484783>

33. Спеціальними нормами в окремих сферах передбачено, що правочини про відчуження, обтяження активів або прийняття зобов'язань особою, вчинені особою з метою уникнення виконання іншого майнового зобов'язання цієї особи або з метою унеможливити задоволення вимоги стягувача за рахунок майна, є за певних умов нікчемними (частина третя статті 38 Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб") або можуть бути визнані недійсними (частина перша статті 20 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", частина четверта статті 9 Закону України "Про виконавче провадження").

У юридичній науці такі правочини відомі як **фраудаторні правочини (правочини, що вчинені боржником на шкоду інтересам кредиторів)**.

Загальної норми, яка б безпосередньо встановлювала нікчемність або можливість бути визнаними недійсними договорів, які мають такий юридичний дефект, цивільне законодавство не містить.

Доктрина підняття корпоративної завіси / доктрина “альтер его”

Постанова ВС (КП КГС) від 15.06.2022 у справі
№ 905/671/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/104987465>

Доктрина підняття корпоративної завіси / доктрина “альтер его”

141. Позивач також стверджує, що компанія Barlenco Ltd вже не є власником акцій ПрАТ “АКХЗ”, а відчужила їх на користь компанії Metinvest B.V.

142. Вказане дає суду достатні підстави вважати, що компанія Barlenco Ltd, яка набула незначний пакет акцій лише перед початком процедури сквіз-аут (т.1 а.с.89-90), була використана в процедурі сквіз-ауту мажоритарним акціонером компанією Metinvest B.V., яка володіла 94,600034% акцій як технічна юридична особа, що є достатньою підставою для застосування доктрини “підняття корпоративної завіси”.

143. Підняття корпоративної завіси щодо емітента та акціонерів разом з їх афілійованими особами та особами, які діяли спільно відповідно до укладеної угоди (підхід до них як до єдиної особи, нехтування самотійною правосуб`єктністю), дозволить суду запобігти можливим зловживанням правом щодо міноритарних акціонерів, захистити їх як слабку сторону у відносинах з емітентом та мажоритарним акціонером.

Доктрина підняття корпоративної завіси / доктрина “альтер его”

145. Отже, Верховний Суд відхиляє аргументи відповідача про те, що позовні вимоги мають бути адресовані саме покупцю, тобто компанії Barlenco Ltd. Верховний Суд вважає, що міноритарний акціонер може звертатися з позовом про визначення суми компенсації, стягнення збитків або неправомірної вигоди як до покупця, так і до його афілійованих осіб чи третіх осіб, які брали участь у придбанні пакету акцій міноритаріїв у процедурі сквіз-аут, кінцевого бенефіціарного власника, а також до емітента. **Формальна юридична відокремленість вказаних осіб у цьому випадку не має значення, підлягає застосуванню доктрина “підняття корпоративної завіси”.** Схожі за змістом висновки містяться у пунктах 5.22-5.23 постанови Верховного Суду від 28.04.2021 у справі 910/12591/18 та у постанові від 29.04.2022 у справі №905/830/21.

146. Відтак у цій справі позивач звернувся з позовом до ПрАТ “АКХЗ” - емітента акцій, яке Верховний Суд вважає належним відповідачем, адже, як стверджує позивач, саме завдяки неправомірним діям наглядової ради цього товариства була затверджена занижена (несправедлива) оцінка акцій, позивач просить скасувати рішення наглядової ради і визначити суму справедливої компенсації.

Доктрина підняття корпоративної завіси / доктрина “альтер его”

Постанова ВС КГС від 20.07.2022 у справі №910/4210/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/105612017>

Доктрина підняття корпоративної завіси / доктрина “альтер его”

- **92.** Верховний Суд відхиляє цей довід і звертає увагу ДКР "ВЕБ.РФ", що фактично суд першої інстанції при вирішенні питання щодо законності звернення стягнення на майно ДКР "ВЕБ.РФ" за боргами російської федерації застосував **доктрину "підняття корпоративної завіси" у формі "alter ego" (передбачає зворотне підняття завіси - притягнення учасника юридичної особи до відповідальності за її боргами).**
- **93.** Відповідно до практики Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ) підняття корпоративної завіси може відбуватися у випадках, коли учасник юридичної особи володіє значною часткою у статутному капіталі (зачиним пакетом акцій), що дозволяє йому одноосібно формувати волю юридичної особи, коли такий учасник є активним, впливає на справи компанії, бере участь в оперативному управлінні (на відміну від того учасника, який не бере участі в управлінні компанією і лише очікує на дивіденди). Тобто в усіх тих випадках, коли компанія та акціонер нерозривно пов'язані між собою (ідентифікуються як одне ціле) і було б їх штучним відокремлення (з урахуванням відмінностей в обставинах справи див. рішення ЄСПЛ у справі "Альберт і інші проти Угорщини" (ALBERT AND OTHERS v. HUNGARY від 07.07.2020, пункти 138-157, заява №5294/14), у справі "Лекіч проти Словенії" (LEKIC v. SLOVENIA від 11.12.2018, заява №36480/07).
- **94.** Мета зняття корпоративної завіси полягає у врегулюванні дисбалансу інтересів, що виникає між учасниками правовідносин внаслідок зловживання обмеженою відповідальністю або автономністю корпорації.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!